

Т.О.Семененко, канд. екон. наук, доц.,

Н.М.Нілова, канд. екон. наук, доц.,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

ЕТАПНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У сучасній економіці відбуваються якісні зміни, що пов'язані із глобалізацією, нерівномірністю розвитку, загостренням конкурентної боротьби між країнами, регіонами та фірмами. Ринкова економіка є результатом формування суспільних відносин, покликаних регулювати конкурентну поведінку економічних суб'єктів, що забезпечують гарантії вільної економічної діяльності кожному з господарюючих суб'єктів.

Дослідження конкурентоспроможності національної економіки в сучасному економічному просторі є важливим й непростим з огляду на складність цього простору та складність процесів, які в ньому відбуваються. Класифікувати джерела конкурентних переваг можна за різними ознаками. Але, так чи інакше, та чи інша групи ознак будуть зводитися до тієї самої простої ідеї – фундаментальною причиною успіху одних і неуспіху інших (фірм/країн) є те, що процвітаючі фірми/країни мають конкурентні переваги, а невдачники цього не мають. Конкуренція містить у собі суперечливу єдність негативного – руйнівного, деструктивного характеру, та позитивного – конструктивного, такого, що створює нову якість. Але до тих пір, поки в економічній системі є відтворення умов конкуренції і відповідних конкурентних відносин, ринкова система буде функціонувати й динамічно розвиватись.

Якою була еволюція поглядів на теорію конкуренції, що бере свій початок від класичної школи до сучасної теорії конкурентних переваг взаємодії? Вивчення цього питання дає можливість виділити п'ять етапів формування теорії конкуренції. На першому етапі – з XVIII до першої половини XIX століття, що відповідає розвитку ідей класичної школи А.Сміт, Д.Рікардо, Дж.С.Міль, Ж.Б.Сей – було визначено основний метод конкурентної боротьби – зміна цін через скорочення витрат виробництва шляхом під-

вищення продуктивності праці та запровадження прогресивних методів виробництва.

На другому етапі (друга половина XIX століття) відбувається формування поглядів неокласичної теорії (А.Маршал, Дж.Б.Кларк) було визначено поняття «руйнівної конкуренції», що призводить до монополізації ринку, до зростання цін, до зниження стимулів до інновацій тощо та «творчу конкуренцію», що зумовлює посилення конкуренції, стимулює інновації, зниження цін.

На третьому етапі, що відповідає періоду початку – середини XX століття було створено теорію монополістичної і недосконалої конкуренції, концепції зміни сутності конкуренції під впливом великих монополій й зростання ролі держави. Дж.Робінсон та Е.Чемберлін ведуть дослідження типології ринкових структур та стимулів до інновацій, визначають роль інновацій у формуванні ринків недосконалої конкуренції. За теорією інноваційного розвитку Й. Шумпетера, конкуренція є «креативною руйнацією», коли відбувається боротьба старого з новим, витіснення застарілих технологій, запровадження новаторства на усіх рівнях – технологічному, управлінському, організаційному, а в теорії ефективної конкуренції запроваджено поняття «ефективної конкуренції» і «ефективної монополії».

На четвертому етапі (друга половина XX століття) відбувається збагачення теорії конкуренції ідеями про необхідність використання інновацій, нової інформації, економічного прогресу, підприємництва. Ефективна конкуренція базується на пошуку «розсіяного знання» та монополії на інформацію. Представниками даного напрямку, що ввійшов в історію економічної думки під назвою «новоавстрійська школа», є Ф. фон Хайек, Л.Мізес, І.Кірцнер. За теорією економіки галузевих ринків (Е.Мейсон, Д.Бейн) найбільші стимули до реалізації інновацій можливі за умов досконалої конкуренції, а монополія не здатна забезпечити швидкий технологічний прогрес.

П'ятий етап, що відповідає кінцю XX століття, формувався під впливом глобалізаційних процесів й тому наукові дослідження були спрямовані

на розв'язання практичних завдань по виявленню конкурентних переваг країн та компаній, завоювання лідируючих позицій на існуючих ринках та ринках майбутнього (теорія конкурентної еволюції Р.Нельсона та С.Уінтера; модель підприємницьких екосистем Дж.Ф. Муратеорія; теорія співконкуренції А.М.Бранденбургера та Б.Дж.Нейлбаффа, теорія конкурентних переваг М.Портера тощо).

Серед виділених етапів переломним слід вважати третій, коли аналіз сил конкуренції став взаємопов'язуватися з проблемами, які раніше не бралися до уваги – проблеми зміни сутності конкуренції під впливом крупних монопольних компаній; ролі і впливу держави у розвиток конкуренції.

Семененко, Т.О. Етапність формування теорії конкуренції [Text] / Н.М. Нілова, Т.О.Семененко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 листопада 2012 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2012. – С. 185-186.